

SVAZ LETCŮ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA (FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION) 1951–2016

František Hanzlík, Milan Vyhliďal

1. Úvod

Příslušníci československého letectva se vždy vyznačovali zvláštní hrdostí příslušnosti ke své zbraní. Bylo tomu tak i v době První republiky. Již v roce 1919 vznikl samostatný Svaz pilotů. V době ohrožení Československa nacistickým Německem se již se změněným názvem – Svaz letců RČS stal iniciátorem „Slibu věrnosti“ republice.¹

Stavovskou výlučnost letců nedokázala v letech 2. světové války a po roce 1948 smazat ani vynucená emigrace značného počtu příslušníků letectva. V letech 1939–1945 se českoslovenští letci zúčastnili bojů na všech frontách války. Ti, kdo odešli po komunistickém převratu v únoru 1948 do exilu, založili novou organizaci sdružující příslušníky letectva, kterou nazvali Svaz letců svobodného Československa.

Předložený text vznikl na základě analýzy archivních pramenů o činnosti exilového Svazu letců svobodného Československa uložených v Archivu Centra pro československá exilová studia při Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého (Archiv CČES) a v knihovně Libri prohibiti v Praze. Pro dokreslení role komunistických bezpečnostních složek při perzekuci bývalých příslušníků RAF bylo využito i pramenů z Archivu bezpečnostních složek.

Cílem předloženého příspěvku je seznámit čtenáře s aktivitami Svazu při vytváření podmínek pro obnovení demokracie v Československu. Autoři jsou si vědomi limitů studie, které prozatím nedovolují poodhalit řadu konkrétností z činnosti Svazu. Současně předpokládají, že následujícím studiem archivních pramenů se podaří získat další poznatky o založení a působení Svazu a o jeho přínosu pro obnovení demokracie v Československu.

¹ *Tradice Svazu letců. Historický kaleidoskop*, 2010, s. 1.

2. Bývalí příslušníci RAF objektem zájmu OBZ v letech 1945–1948

Po komunistickém převratu v únoru roku 1948 došlo k otevřené perzekuci vybraných příslušníků československé armády. K takto postižené vrstvě se zařadili také příslušníci vojenského odboje na Západě. Ztělesnění zvlé nového komunistického režimu představovala perzekuce bývalých československých příslušníků RAF. O tom, že byla dlouhodobě, systematicky a pečlivě připravována již před únorem 1948, svědčí obsah archivních pramenů uložených v Archivu bezpečnostních složek, v Národním archivu a ve Vojenském historickém archivu. Informace o připravované perzekuci bývalých příslušníků RAF obsahují archivní prameny z let 1945–1948, ale i z období 1949–1952, kdy probíhaly v Československu politické procesy s čelními představiteli KSČ. Vyslychanými a nakonec i popravenými byli i Rudolf Slánský, Bedřich Reicin a Karel Šváb, kteří měli na přípravě a samotné perzekuci letců největší podíl. Obsah výslechových protokolů uvedených osob z let 1951–1952 o tom přináší nezvratné důkazy.²

Obranné zpravodajství se na bývalé československé příslušníky RAF, ale i na další účastníky odboje na Západě zaměřilo již v roce 1945.³ Na počátku roku 1946 začaly platit nové směrnice pro činnost obranného zpravodajství a vznikla nová struktura OBZ. Na všech stupních jeho organizační struktury vznikly referáty označené 3 B – Ochrana armády. Jejich hlavním úkolem se stal boj proti tzv. reakčním tendencím a náladám a proti působení rozvrtných ideologií v armádě, prověřování osob pro potřeby velitelské a řízení agenturních sítí v celé armádě. Referáty vedly osobní spisy všech vojáků, na příslušných stupních, které doplňovaly výsledky agenturní činnosti a výsledky vyšetřování. Vytvářely také kartotéky všech osob, které byly z jakýchkoliv důvodů vyšetřovány a seznamy nespolehlivých osob.⁴ Choulos-

² Informace o sledování bývalých příslušníků RAF obsahuje fond Archivu bezpečnostních složek – Hlavní správa vojenské kontrarozvědky 1945–1951 sign. 302. Výpovědi R. Slánského, B. Reicina, K. Švába a dalších aktérů poúnorových perzekucí letců se nachází v Národním archivu, ve fondu – Ministerstvo vnitra – Politické procesy. Ve Vojenském historickém archivu je uložen fond 100/52 Alexej Čepička. Fakta o působení OBZ obsahují kartony uvedeného fondu č. 33–37.

³ Pplk. Antonín Svoboda, který měl na Ústředním výboru KSČ na starost brannou politiku, v jednom ze svých projevů po únoru 1948 označil důvod toho, proč komunisty ovládané OBZ věnovalo mimořádnou pozornost účastníkům odboje na Západě po osvobození. O československých jednotkách na Západě uvedl: „...byla to jednotka, kde byl značný kapitalisticko-buržoazní vliv, kde politická výchova v armádě nebyla na takovém stupni, kde bylo největší procento reakčních důstojníků, a to zejména v letectvu...“ Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond MNB 45/1, svazek (dále jen sv.) 3.

⁴ ABS, signatura (dále jen sign.) 302-539-9.

tivé úkoly, které byly v rozporu s tehdy platnými zákony a předpisy, a které se týkaly činnosti referátů 3 B, se předávaly pouze ústně. Jeden z mála písemných dokumentů týkajících se opatření proti důstojníkům, které komunisté považovali za nespolehlivé, pochází z 25. listopadu 1946. V dokumentu se nařizovalo všem příslušníkům OBZ provádět nepřetržitý zpravodajský dozor nad všemi vojenskými osobami, zvláště nad důstojníky vyšších hodností.

Důstojníci byli rozděleni do následujících kategorií:

- 1) Důstojníci nepřevzatí do armády a ti kdo se zkompromitovali za války.
- 2) Důstojníci, kteří budou přijati podle § 13 zákona č. 72/1946 Sb.
- 3) Příslušníci zahraničních armád, zvláště ti kdo mají za manželky Angličanky Američanky atd. a ti kdo mají záporný postoj ke KVP.
- 4) Důstojníci z povolání ze Západu, kteří udržují přátelské styky s osobami z Anglie, Ameriky atd.

Důstojníci – letci, bývalí příslušníci RAF, byli zařazeni do kategorií uvedených v bodech 3 a 4. Dále bylo příslušníkům OBZ nařízeno:

- Zvláštní pozornost věnovat důstojníkům, uvedeným v bodě 3 a 4 zařadit konspiračním způsobem kontrolu korespondence s cizinou,
- zjistit osoby, se kterými se stýkají, příbuzenské poměry v zahraničí,
- sledovat kluby, které navštěvují, styky jejich manželék,
- sledovat jejich způsob života (utrácení peněz, karban atd.),
- sledovat jejich cesty do zahraničí, jejich smýšlení, výroky atd.⁵

V průběhu let 1946–1947 vypracovalo OBZ seznamy důstojníků, podle výše uvedených požadavků. Všechny její složky měly navíc povinnost hlásit na Hlavní správu OBZ změny vždy k 15. červnu a k 15. prosinci. Hlavní pozornost zaměřilo obranné zpravodajství na zpracování abecední kartotéky bývalých příslušníků RAF včetně fotografií. Zvláštní kartotéka letců byla navíc vytvářena o těch, kteří byli pro OBZ z nějakých důvodů „zvláště zajímaví“ případně podezřelí.⁶ Přes veškeré úsilí se nepodařilo obrannému zpravodajství v armádě do února 1948, ani bezprostředně po únorových událostech získat spolupracovníky mezi bývalými letci RAF, kteří sloužili po roce 1945 v armádě.

⁵ ABS, sign. 302-540-3.

⁶ ABS, sign. 302-302-1. Na 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany byla Hlavní správa obranného zpravodajství ministerstva národní obrany přejmenována dnem 1. května 1946.

Skutečný postoj obranného zpravodajství a jeho šéfa Bedřicha Reicina (1911–1952) k letcům, účastníkům odboje na Západě, se projevil v létě roku 1946. V první polovině roku 1946 nabídla britská vláda bývalým příslušníkům RAF, kteří působili v letectvu ve Velké Británii za války déle než čtyři a půl roku, naturalizaci (získání občanství) a možnost přestěhování do Británie. S její realizací vyjádřil souhlas prezident Edvard Beneš (1884–1948) i tehdejší ministr národní obrany armádní generál Ludvík Svoboda (1895–1979). Do 22. srpna 1946 se přihlásili 104 letci. Naturalizace se nakonec neuskutečnila vzhledem ke kategorickému nesouhlasu 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (šlo o přímého nástupce OBZ) a především jeho šéfa pplk. Bedřicha Reicina.⁷ V následujícím období až do února 1948 shromažďovalo obranné zpravodajství informace o bývalých příslušnících RAF využitelné k jejich postižení po definitivním uchopení politické moci komunistickou stranou.

3. Po únoru 1948

Leci – příslušníci československých zahraničních jednotek za druhé světové války patřili ke kategorii vojáků, která byla postižena v rámci perzekucí následujících okamžitě po uchopení moci komunistickou stranou v únoru 1948. První seznam letců postižených rozhodnutím Armádního poradního sboru obsahuje 206 jmen. U jedenácti z nich je tužkou uvedena poznámka – uletěl.⁸ Bývalí příslušníci čs. letectva z Velké Británie tvořili největší procento uprchlíků z armády. Řada z nich měla za manželky Angličanky. Z doby válečné měli v Anglii také řadu dobrých známých a přátel i zkušenosti s přijetím ze strany Angličanů na počátku války. Proto většina z nich zvolila jako svoji cílovou zemi právě Británii.

Na dalším seznamu jsou uvedena jména 99 letců, kteří do roku 1951 odešli do exilu.⁹ Většina z nich se zapojila do činnosti stavovských organizací vojáků, jejichž cílem bylo obnovení demokracie v Československu. Ve Velké Británii to byl Svaz letců svobodného Československa a Československá obec legionářská. V Kanadě se zapojili do činnosti Kanadské legie, která sdružovala veterány 2. světové války a v USA působili ve Svazu československých důstojníků v exilu. Mezi důstojníky jednotlivých druhů vojsk, propuštěných

⁷ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA-VHA), fond Vojenská kancelář prezidenta republiky (dále jen VKPR), číslo jednací (č. j.) 1268, 1288, 1946.

⁸ ABS, sign. 302-302-3.

⁹ ABS, sign. 302-302-3.

v rámci tak zvané poúnorové očisty tvořili důstojníci letectva největší procento – 32,1 %.¹⁰ Důstojníků, kteří působili za války na Západě, bylo propuštěno 52,3 % (490 z 937).¹¹

Dne 6. října 1948 přijalo Národní shromáždění nechvalně známý Zákon na ochranu lidově demokratické republiky číslo 231/1948 Sb. Následně přijalo 25. října 1948 zákon číslo 247/1948 Sb. o táborech nucené práce. V rámci Akce D – důstojníci byly obranným zpravodajstvím ve spolupráci se Státní bezpečností v roce 1949 zatčeny desítky bývalých příslušníků RAF a bez soudu zařazeny do táborů nucené práce.¹² Většinou skončili v táboře nucené práce na Mírově, který byl později vyšetřovací komisí označen za tábor likvidační. Vzhledem k bezprostřednímu ohrožení, kterému byli i se svými rodinami letci – účastníci odboje na Západě vystaveni, odcházeli opět různými cestami do zahraničí. Část z nich s touhou zachránit si holý život a zajistit novou existenci. Někteří s myšlenkou na brzký válečný konflikt a vznik dalších vojenských jednotek v zahraničí. Několika letcům se podařilo opustit republiku i s letouny, které sami pilotovali.¹³

Na příchod prvních politických prominentů a důstojníků do Bavorska vzpomínal bývalý příslušník 311. čs. bombardovací perutě a pozdější funkcionář Svazu letců svobodného Československa Marcel Ludikar (1920–2003). Všichni byli po přechodu hranic do Bavorska shromažďováni v Alaska House u Frankfurtu. Ti co přišli později, zamířili poté do uprchlických táborů, v nichž byly ubohé materiální podmínky. V táboře pro uprchlíky ve Wiesbadenu se v červnu 1948 postupně shromáždilo 138 bývalých zahraničních letců a jejich počet postupně narůstal. Podle Ludikara nejsou přesné počty známy, nicméně uvádí, že za hranicemi Československa se v následné době shromáždilo přes 450 československých zahraničních letců a neznámý, ale značně vysoký počet příslušníků druhého odboje.¹⁴

Od června 1948 se začali letci a vojáci, podobně jako jiní uprchlíci, přemísťovat do zemí, v nichž později zakotvili natrvalo. Letci hlavně do Velké Británie, kde na tom byli jako bývalí příslušníci Královského letectva (RAF) daleko lépe než ostatní. Podle sdělení britského ministerstva vnitra mělo do-

¹⁰ ŠVONDR, Miloslav: *Důstojnický sbor československé armády v letech 1945–1948*. Bratislava 1972, s. 114.

¹¹ Tamtéž, s. 155.

¹² Blíže: HANZLÍK, František: *Bez milosti a slitování*. Praha 2011, s. 231–242.

¹³ Dne 2. dubna 1948 uletěli s letouny Spitfire kpt. Jaroslav Slepica a npor. Josef Jílek, dne 19. dubna 1948 uletěl s civilním letounem do Německa mjr. Josef Čermák. ABS, sign. 302-302-3.

¹⁴ LUDIKAR, Marcel: *Vojáci ve třetím odboji*. In: VÁŇA, Josef – PADIOR, Emil – SIGMUND, John: *Příslušníci československého letectva v RAF*. Praha 1999, s. 247–248.

jít ke kladnému posouzení žádostí všech osob, které měly zvláštní důvody pro povolení vstupu do Velké Británie. K nim patřili především ti, kteří měli v Británii příbuzné, nebo byli příslušníky branných sil, anebo jim byl vstup do země povolen jako uprchlíkům před druhou světovou válkou. Uprchlíci z Československa z řad letců byli úřady, které je zadržely, nebo u kterých se sami přihlásili, odesíláni také do tábora v Klewe v Německu. Jejich žádosti o vstup do Velké Británie se vyřizovaly v následujícím pořadí:

- Bývalí důstojníci RAF, kteří měli za manželky Angličanky,
- bývalí důstojníci RAF svobodní,
- bývalí důstojníci RAF s manželkami jiné národnosti,
- bývalí příslušníci RAF vůbec,
- čs. příslušníci s manželkami nebo manželem britského původu,
- svobodní a naposled ti ostatní.¹⁵

Příslušníci letectva z řad československých uprchlíků, kteří za války bojovali v RAF, měli nejlepší předpoklady a podmínky na brzké získání britského občanství. O tyto uprchlíky a jejich nejbližší rodinné příslušníky se ihned postarala zvláštní britská vojenská mise sídlící ve Wiesbadenu, která zařídila jejich urychlené přemístění do Velké Británie a následné vyřízení všech formalit nutných k udělení povolení k pobytu.¹⁶ Pro bývalé příslušníky RAF byly v Británii zřízeny dva tábory a v nich se postupně soustředili letci, kteří se znovu dobrovolně hlásili do RAF.¹⁷

Po rozdělení Evropy železnou oponou se stavy britského Královského letectva začaly opětovně navyšovat. Do jejich řad byli znova přijímáni i bývalí českoslovenští letci. V RAF sloužilo, dle Marcela Ludikara, po únoru 1948 kolem jednoho sta československých letců, kterým se podařilo uprchnout do Velké Británie. Dle jiných údajů vstoupilo do řad RAF více než 180 bývalých československých letců. Jisté je, že za těchto okolností se opětovně upevňovalo pouto československých letců ke Královskému letectvu a k Velké Británii, která se pro ně již podruhé v životě stala útočištěm a exilovým domovem.¹⁸

¹⁵ ABS, sign. 302-562-4, Uprchlíci z ČSR.

¹⁶ ABS, sign. 302-562-4, Uprchlíci z ČSR.

¹⁷ ABS, sign. 302-562-1, Uprchlíci z ČSR. Souhrnná zpráva.

¹⁸ LUDIKAR, M.: *c. d.*, s. 248–249.

4. Založení Svazu letců svobodného Československa

Ve Velké Británii tak zakotvila řada příslušníků letectva i dalších účastníků západního odboje působících za války u pozemních jednotek. Z jejich iniciativy vznikaly postupně organizace, jejichž činnost byla v totalitním Československu nejprve umlčována a nakonec i zakazována. V roce 1949 došlo k založení Československé obce legionářské v exilu (dále jen ČsOL). Její první řádná Valná hromada proběhla 21. května 1949 a prvním předsedou se stal armádní generál Alois Liška (1895–1977).¹⁹ Počet členů ČsOL se v padesátých letech zvyšoval a její součástí se stávaly i Jednoty ČsOL, které vznikly a působily v různých státech světa.²⁰

Bylo jen otázkou času, kdy dojde i k obnovení stavovské organizace československých letců. Zásadním krokem byla zpráva dosavadního člena Ústředního výboru ČsOL pplk. Vlastimila Veselého (1913–2001) otištěná na stránkách časopisu *Osvobození* vydávaného organizací ČsOL v exilu, která na 18. února 1951 do Národního domu v Londýně svolávala sjezd bývalých československých příslušníků letectva k projednání otázek ustanovení budoucího Svazu letců, jak byl tehdy název prozatím naznačen.²¹

Uvedený den byl skutečně založen Svaz letců svobodného Československa (v anglickém překladu *Free Czechoslovak Air Force Association*), jako asociace sdružující Čechy a Slováky, kteří za druhé světové války sloužili v britském Královském letectvu. Současně navázal na meziválečný Svaz letců i poválečný Svaz příslušníků zahraničního letectva, který byl po únorových událostech roku 1948 v Československu rozpuštěn. Při svém založení si členové Svazu stanovili jako prioritu zachovávat mezi letci duch vlastenectví a ze všech sil se snažit o odčinění stigmat a zločinů spáchaných na spolupojovnících komunistickým režimem. Dalším neméně důležitým cílem se stala snaha o udržení živého kontaktu s válečnými veterány, letci, kteří se pod vlivem nepříznivé politické situace rozptýlili do všech koutů světa.²²

¹⁹ HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel – POLLEY, Ivana: *Československá obec legionářská v exilu 1949–1989*. Praha 2013, s. 33.

²⁰ Jednoty ČsOL působily například v Kanadě, v USA, v Brazílii, ve Francii, v Austrálii i v dalších zemích.

²¹ *Libri prohibiti*, *Osvobození*, Únor 1951 (bez uvedení čísla a ročníku), s. 13; ABS, sign. 302-224-6, s. 244.

²² Archiv Centra pro československá exilová studia (dále jen Archiv CČES), FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 10, Zápis o výborové schůzi Svazu letců svobodného Československa dne 9. května 1980; BLÜH, Zuzana: *Budoucnost Svazu letců svobodného Československa zajištěna* (dále jen *Budoucnost Svazu letců*). Historie a vojenství, 3/2009, s. 118; PAVLÍK, Josef: *Tradice Svazu letců*. In: <http://www.historickykaleidoskop.cz/1-2006/tradice-svazu-letcu.html> [cit. 13. 10. 2016].

Z důvodu roztroušení bývalých pilotů po celém světě přišlo další číslo Osvobození s informací, že každý známý příslušník československého letectva, ať již vojenský, civilní nebo sportovní, obdrží přihlášku. Vyplněné přihlášky a veškeré dotazy měly být následně směřovány na adresu prvního předsedy Svazu letců Svobodného Československa pplk. let. Miloše Provazníka (1907–1970) na 31 Pont Street, W. 1.²³ Na všechny bývalé příslušníky československého letectva se opětovně apelovalo při příležitosti příprav na sjezd členů Svazu letců Svobodného Československa konaného v neděli 15. března 1953 v Národním domě v Londýně.²⁴

Svaz letců Svobodného Československa stál vždy nejbližší Československé obci legionářské v exilu. Nebývalo výjimkou, že členové Svazu často přijímali vysoké posty i v hierarchii ČsOL. Svaz letců nicméně odmítal opakující se nabídky ke sloučení obou organizací a udržoval si svoji stavovskou výlučnost. Pro ilustraci můžeme uvést, že v červnu roku 1954 zvolila Valná hromada ČsOL v Londýně předsedou právě předsedu Svazu letců Svobodného Československa pplk. let. Miloše Provazníka. Uvedenou kumulaci funkcí došlo k prohloubení vzájemného sepětí obou paralelně existujících organizací.²⁵

Situace se svým způsobem opakovala i v dubnu 1958, kdy byl na schůzi ČsOL místopředsedou zvolen pplk. gšt. Tomáš Vybíral (1911–1981), který po Provazníkovi zastával funkci předsedy Svazu letců Svobodného Československa. Sám se za druhé světové války zúčastnil leteckých bojů ve Francii a následně i ve Velké Británii, kde později působil jako velitel 312. stíhací perutě. Po návratu do Československa opětovně sloužil v armádě, nicméně po únorovém převratu musel Československo z politických důvodů opustit.²⁶

Z důvodu absence relevantních archivních pramenů máme o činnosti Svazu v padesátých a počátkem šedesátých let 20. století pouze mlhavé představy. Nicméně máme důvod se domnívat, že jeho aktivity byly po celou dobu trvání organizace obdobné a zásadními změnami neprošly.

²³ Libri prohibiti, Osvobození, Březen 1951 (bez uvedení čísla a ročníku), s. 12; Osvobození, Září 1970, č. 2 (96), roč. XXI, s. 6 a 17.

²⁴ Libri prohibiti, Osvobození, (bez uvedení roku vydání) č. 9–10, roč. III., s. 14.

²⁵ HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel – POLLEY, Ivana: c. d., s. 35, 67.

²⁶ Libri prohibiti, Osvobození, Únor 1981, č. 1 (112), roč. XXXII, s. 28; Osvobození, Listopad 1981, č. 2 (113), roč. XXXIII, s. 3–5.

5. Aktivita Svazu v šedesátých až osmdesátých letech 20. století

Zvláště doba politického tání v Československu naplňovala příslušníky zahraničního exilu značným očekáváním. Právě v průběhu šedesátých let 20. století docházelo k návštěvám význačných vojenských osobností, které po válce v Československu zůstaly, a nezdálo se, že zde prošly i mnohaletým vězněním. V září 1966 například do Velké Británie na pozvání organizací Fighter Association přiletěl divizní generál a bývalý velitel Inspektorátu československého letectva ve Velké Británii RNDr. Karel Janoušek (1893–1971), tak aby se jeho oslava kryla s oslavami Bitvy o Británii. Členové ČsOL a Svazu letců se spolu s Karlem Janouškem zúčastnili pietního obřadu při položení věnce k památníku zesnulých letců na hřbitově v Brookwoodu a v památníku nezvěstných letců RAF v Runnymede.²⁷ Oficiální program tím však neskončil. Následně proběhla dne 16. září za velké účasti bývalých československých letců i britských zástupců v Národním domě v Londýně cocktail party pořádaná Svazem.²⁸

Svaz spolu s ČsOL trvale pečoval o udržování vlasteneckého a demokratického vědomí svých členů a dobrého jména demokratického Československa a Čechoslováků ve světě. Od počátku své existence informoval veřejnost o popravách a věznění kamarádů a spolubojovníků v komunistickém Československu. Jejich členové se každoročně zúčastňovali oslav 28. října. Po násilném ukončení Pražského jara pak pořádali před československým velvyslanectvím protestní shromáždění proti okupaci Československa Sovětským svazem. Mimo to pokládali věnce na hřbitově československých letců v Brookwoodu. Podle vzpomínek Marcela Ludikara měl jednoho roku československý velvyslanec jejich věnec zahodit do křoví, proto další rok věnec k pomníku připoutali řetězem. Nutno podotknout, že všechny akce Svazu letců svobodného Československa probíhaly v době, kdy byly informace o západním odboji v komunistickém Československu záměrně potlačovány.²⁹

Dne 16. října 1976 se v Národním domě v Londýně konal Společenský večírek Svazu letců svobodného Československa. Setkání bylo i přes svou tradičnost svým způsobem výjimečné. Jednatel svazu npor. Karel Pospí-

²⁷ V památníku Runnymede jsou uvedena jména všech letců RAF, kteří se nevrátili z operačních letů a zůstali nezvěstní.

²⁸ Libri prohibiti, Osvobození, Září 1966, č. 3 (87), roč. XVII, s. 18.

²⁹ LUDIKAR, M.: *c. d.*, s. 248.

chal³⁰ a předseda plk. Josef Šnajdr (1909–1992) projevíli nesmírnou radost nad přítomností čestného hosta arm. gen. Aloise Lišky. Jednalo se o jednu z posledních možností vidět a pohovořit si s tímto legendárním velitelem Čs. samostatné obrněné brigády od Dunkerque. Za necelé čtyři měsíce poté generál Liška v Londýně zemřel.³¹

Svaz se po značnou dobu své existence potýkal s nedostatkem zvláště platicích členů. Funkcionáři Svazu se snažili apelovat na žijící osoby, ale bez valného výsledku. Na jejich dopisy často nikdo neodpovídal. Nepříznivé situaci nepřidávala ani špatná hmotná situace řady osob, které byly po únorových událostech roku 1948 nuceny svou vlast opustit. Z jediné zachovalé odpovědi na oběžník z 26. března 1977 lze dovodit, že i další obesílané osoby zřejmě nepřikládaly působení Svazu žádnou váhu a nevěřily, že jeho aktivity mohou něco změnit:

„Milý příteli,
děkuji Ti za formulář a chci Tě pouze ujistit, že jsem zůstal dobrým Čechem a vlastencem, sleduji československou kulturu, mám české známé, ale považuji za zbytečné být členem malého sdružení, jež je odsouzeno k brzkému vymření. Prosím, nevysvětlí si moje slova ve zlém, ale znova tě ujišťuji, že celý život můj jediný cíl byl dobrý osud mojí vlasti a Anglii již považuji za hostitelku. Srdečně Tě zdraví...“³²

Jak si v uvedené době jednatel Svazu smutně posteskl – platicích členů ubývalo a jediné, v čem bylo možné spatřovat procentuální nárůst, byla bohužel úmrtí.³³

³⁰ Generálmajor v. v. Karel Alexander Pospíchal (1913–2006) v roce 1937 absolvoval Vojenské letecké učiliště v Prostějově. Druhá světová válka ho zastihla jako zaměstnance firmy Baťa ve Francii. V květnu 1940 se hlásil k československé armádě a již v červnu 1940 byl prezentován u RAF. Od roku 1941 sloužil u 311. čs. bombardovací perutě. Osudným se mu stal 29. říjen 1944, kdy byl vážně zraněn ve Skotsku při letecké nehodě. V květnu 1946 byl propuštěn z vojska v hodnosti nadporučíka. Rozhodl se zůstat ve Velké Británii a v roce 1947 také získal britské občanství. V roce 1991 došlo k jeho povýšení do hodnosti plukovníka a o tři roky později do hodnosti generálmajora. Zemřel 7. července 2006 v Londýně a byl pohřben v Brookwoodu. Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 6, Inventární seznam k fondu Karel Pospíchal.

³¹ Libri prohibiti, Osvobození, Listopad 1976, č. 2 (105), roč. XXXII, s. 23.

³² Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 9, Zpráva jednatele Svazu letců pro valnou hromadu 15. května 1977.

³³ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 9, Zpráva jednatele Svazu letců pro valnou hromadu 15. května 1977.

V květnu 1978 se konala Valná hromada ČsOL v exilu, které se zúčastnili i členové Svazu zvolení do Výboru. Návrh na spojení obou organizací v jeden celek byl ze strany zástupců Svazu jednoznačně zamítnut. Vedení Svazu sdělilo, že Svaz není politickou organizací, a proto je spojení s ČsOL v tomto smyslu nemyslitelné.³⁴

Podle zápisu z Valné hromady ze 14. května 1978 byl předsedou Svazu mjr. Ivo Tonder (1913–1995), který odešel z totalitního Československa za poměrně dramatických okolností.³⁵ Funkci jednatele zastával npor. Karel Pospíchal, funkci místopředsedy kpt. Václav Soukup a práci archiváře zastával kpt. Marcel Ludikar. Právě posledně jmenovaný apeloval na všechny pamětníky, aby do archivu předávali svá cenná svědectví. Dle zápisu však byly reakce poměrně vlažné. Podle zpráv jednatele měl Svaz 122 členů, oproti 111 v roce 1977, 110 v roce 1976 a konečně 101 v roce 1975.³⁶

Mimo účasti na pietních akcích se členové Svazu zúčastňovali i různých protestů. Svá nesouhlasná stanoviska vyjádřili například, když městská rada v Liverpoolu pozvala československého velvyslance k odhalování pamětní desky 312. stíhací perutě na letišti Speke. Poukazovali na fakt, že právě totalitní Československo stojí za likvidací mnoha západních pilotů. Mimo jiné i velitele uvedené jednotky brig. gen. Jána Ambruše (1899–1994).³⁷

Dne 24. října 1979 zaslali československému velvyslanci, i v souvislosti s událostmi v Československu, dopis, který charakterizoval jejich trvalý postoj:

„Pane velvyslance,
jménem čs. vojáků a letců, kteří bojovali za svobodu svého národa, protestujeme proti dalšímu barbarství, spáchanému stranou a vládou nad lidmi, s jejichž názory režim nesouhlasí; jsou určitým „pokrokem“ proti justičním vraždám a perzekucím našich bratrů – generála Píky, mjr. Nechanského, mjr. Černého, gen. Janouška a mnoha jiných, v prvních letech komunistické vlády, ale přesto dokazují, jak nejistě se režim cítí, když musí používat násilí

³⁴ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 10, Zpráva jednatele Svazu letců pro Valnou hromadu 14. května 1978.

³⁵ V listopadu 1949 uprchl z tábora nucené práce (TNP) do Rakouska. Poté mu bylo umožněno odjet do Velké Británie. Tam již v té době pobývaly desítky jeho kamarádů z války, kteří odešli z republiky bezprostředně po únoru 1948.

³⁶ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 9, Zpráva jednatele Svazu letců pro valnou hromadu 14. května 1978; Zápis o průběhu Valné hromady Svazu letců svobodného Československa, konané dne 14. května 1978 v Národním domě, 74, West End Lane, Londýn NW6; ABS, sign. 302-198-3, s. 80; sign. 302-199-9, s. 98.

³⁷ LUDIKAR, M.: *c. d.*, s. 248.

a represí, aby se udržel u moci. Pane velvyslanče, nemůžeme Vám zabránit, abyste oficiálně navštěvoval hroby našich kamarádů, kteří unikli pronásledování Vaším režimem tím, že obětovali životy proti tehdejším utlačovatelům našich národních a lidských práv – nacistům. Doufáme však, že až budete stát nad jejich hroby, probleskne Vám hlavou myšlenka na to, jak veliký je rozdíl mezi ideály svobody, za které oni položili životy, a tak zvanou socialistickou praxí, kterou vy reprezentujete. Snad si uvědomíte, jaká je to přetvářka, že se před nimi skláníte, zatímco Váš režim doma pronásleduje jejich spolubojovníky!³⁸

Členové Svazu byli roztroušeni po celém světě. Podle zpráv jednatele z roku 1979 měl Svaz ve Velké Británii, v tradiční baště bývalých československých pilotů celkem 104 činných členů, v USA 13 členů, v Kanadě dva ve Švýcarsku jednoho, v Austrálii tři a po jednom členu ve Španělsku a v Peru. Mimo to evidoval ještě 28 osob, které se ale nehlásily, a dalších šest, jež bez bližší specifikace jednatel uváděl jako v „zahraničí“. Celkově měl v roce 1979 Svaz 159 evidovaných členů. Jednatel si posteskl, že organizace pomalu řídne, ale mnohem rychleji členové o ni ztrácí zájem. Otázkou zůstávalo, co proti tomu dělat.³⁹

Významnou pomoc při získávání kontaktů na další československé letce roztroušené po celém světě poskytoval časopis Klubu nových přistěhovalců českého a slovenského původu v Kanadě. Časopis vydával poúnorový exulant Mirko Janeček nejdříve pod pseudonymem Jan Doubrava.⁴⁰ Časopis měl název Hlas nových. V roce 1973 byl přejmenován na Kanadské listy. Jeho prioritou se stalo zprostředkování vzájemných kontaktů mezi účastníky odboje za druhé světové války a účastníků protikomunistického odboje po únoru roku 1948, kteří se nacházeli v různých zemích po celém světě. Časopis zveřejňoval vzpomínky účastníků odboje a také jejich osudy v exilu po únoru 1948. Každé číslo časopisu, který byl vydáván od roku 1966 do roku 1968

³⁸ Tamtéž, s. 248–249.

³⁹ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 10, Zpráva jednatele Svazu letců pro Valnou hromadu 13. května 1979.

⁴⁰ Mirko Janeček odešel do exilu po odpykání krátkého trestu za protistátní činnost v červenci 1948. Do roku 1954 žil ve Švédsku a následně v Kanadě ve městečku Mississauga nedaleko Toronto. V sedmdesátých letech 20. století se stal předmětem intenzivního zájmu československé rozvědky. Archivní prameny obsahují i jeho korespondenci a tajně pořízené fotografie. Snahy rozvědky o jeho naverbování jako spolupracovníka byly neúspěšné. Z kontextu archivních pramenů shromážděných Státní bezpečností k Mirko Janečkovi vyplývá, že zájem rozvědky o jeho osobu vyplýval z jeho širokých kontaktů na další exulanty po celém světě včetně Austrálie. ABS, fond I. správa SNB – operativní svazky, MTH 21210 k reg. č. 12404/304 IS.

jednou za 14 dnů a poté jedenkrát měsíčně, obsahovalo články a informace o československých letcích, bývalých příslušnících RAF.⁴¹

Další nadlidskou aktivitu v hledání a mapování pobytu bývalých československých letců vyvíjel jednatel Svazu. Počty evidovaných členů se díky tomu v roce 1981 mírně zvýšily – Velká Británie (128), USA (17), Kanada (11), Austrálie (tři), Francie (dva), Španělsko (jeden), Švýcarsko (jeden) a Peru (jeden). Celkem tedy 164 osob.⁴²

Jednou z oblastí působení Svazu bylo i shromažďování materiálů dokumentující nasazení československých pilotů na frontách druhé světové války. Jak bylo uvedeno výše, výzvy archiváře Svazu mířily v první řadě do řad členstva. Ačkoli mnoho členů disponovalo zajímavými dokumenty, fotografiemi i vyznamenáními, nesetkala se akce s předpokládanou odezvou mezi členy Svazu. Aktivně se zapojila pouze malá část členů. Proto archivář opětovně vyzýval k větší spoluúčasti. Apeloval zvláště na zasílání písemných příspěvků do archivu.⁴³

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let došlo ke změně ve funkci předsedy Svazu letců svobodného Československa. Dosavadní předseda mjr. Ivo Tonder byl vystřídán kpt. let. Václavem Soukupem. Aktivita Svazu i za Soukupova předsednictví (funkci čestného předsedy nadále zastával plk. let. J. Šnajdr) nepřekročily zaběhnutý rámec. Každoročně byl pořádán společenský večírek. V jeho rámci se organizovaly peněžní sbírky pro sociální účely. Ve své činnosti Svaz letců stále úzce spolupracoval s Čs. obcí legionářskou v exilu. Členové Svazu byli zastoupeni ve všech krajanských spolcích a zúčastňovali se jejich akcí pořádaných v průběhu roku. Šlo především o pietní vzpomínky na československé a polské piloty, oslavy státních svátků a účast na protestních shromážděních při výročí sovětské okupace Československa a upálení studenta Jana Palacha.⁴⁴

Vzhledem k neutuchajícím snahám komunistického Československa přehlížet příslušníky československého odboje na Západě se stalo jedním ze stěžejních úkolů exilového Svazu letců svobodného Československa neustále připomínat jejich památku. Jednou z větších akcí byla příprava na odhalení

⁴¹ Rozhovor Františka Hanzlíka s Mirkem Janečkem, Mississauga, Kanada, 14. září 2007. Do roku 1989 bylo vydáváno 200 výtisků časopisu, po roce 1989 byl zvýšen náklad až na 2500 kusů. Jediným redaktorem a vydavatelem byl Mírko Janeček. Po jeho návratu do České republiky bylo vydávání časopisu v roce 2008 ukončeno.

⁴² Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 10, Zpráva jednatele Svazu letců pro Valnou hromadu dne 29. března 1981.

⁴³ Libri prohibiti, Osvobození, Prosinec 1979, č. 2 (110), roč. XXXI, s. 21–22.

⁴⁴ Libri prohibiti, Osvobození, Prosinec 1984, č. 1 (116), roč. XXXVI, s. 27; č. 2 (113), roč. XXXIII, s. 25.

pamětní desky desítkám padlých československých letců v městě Thetford, v jehož blízkosti (na letišti East Wretham) byla v roce 1940 založena a posléze operovala 311. československá bombardovací peruť. Slavnostní odhalení desky, spojené se sjezdem bývalých příslušníků perutě a za účasti představitelů města a hrabství proběhlo v rámci oslav Bitvy o Británii 21. září 1980 a za podpory RAF Association a blízké posádky RAF. Proslov měl čestný předseda Svazu a bývalý velitel 311. čs. bombardovací perutě plk. Josef Šnajdr.⁴⁵

Další významnou aktivitou Svazu se stalo odhalení pamětní bronzové desky se jmény 511 padlých československých příslušníků RAF v londýnském československém klubu ve čtvrti West Hamstead. Originály těchto desek byly po pádu komunismu převezeny do Prahy a umístěny v Armádním muzeu v Praze na Žižkově a jejich kopie i v Muzeu Slovenského národního povstání v Banské Bystrici na Slovensku.⁴⁶

Dne 6. dubna 1986 se konala Valná hromada Svazu za opětovného předsednictví kpt. let. Vladimíra Soukupa. Bylo odhlasováno následující složení výboru pro příští správní období – J. Šnajdr (čestný předseda), Zd. Sichrovský, V. Šíkl (místopředsedové), K. Pospíchal (jednatel), M. Mirtl (pokladník). Podle dochovaných údajů se 106 členů Svazu nacházelo ve Velké Británii a 33 v dalších zemích. Vedení svazu v uvedené době ve větší míře zaměstnávalo organizování pohřbů svých vlastních členů, případně příbuzných válečných veteránů. K veselejším akcím patřily každoročně organizované tradiční večírky v londýnském Národním domě v Londýně. V uvedeném roce se Svaz stal členem Bomber Command Association se všemi z toho vyplývajícími výhodami.⁴⁷

V následujících letech tak mohl být Svaz konečně zastoupen i na Annual Meeting Bomber Command Association. Tradičními se staly návštěvy a pokládání věnců na hřbitově v Brookwoodu. Sepětí s polskými exilovými organizacemi lze ilustrovat účastí členů Svazu na tryznách u památníku na Gunnersbury Cemetery připomínající katyňský masakr polských důstojníků v roce 1939. Svaz dále pravidelně pokládal květiny i k pomníkům padlých polských pilotů.⁴⁸

Mimo vojenský hřbitov v Brookwoodu, o který pečoval Svaz spolu s ČsOL v exilu, pečovaly obě organizace i o pozemek sousedící s oficiálním

⁴⁵ Libri prohibiti, Osvobození, Srpen 1980, č. 1 (111), roč. XXXVI, s. 25; Osvobození, Únor 1981, č. 1 (112), roč. XXXII, s. 3, 6.

⁴⁶ LUDIKAR, M.: *c d.*, s. 248.

⁴⁷ Libri prohibiti, Osvobození, Prosinec 1986, č. 1 (118), roč. XXXVIII, s. 29.

⁴⁸ Libri prohibiti, Osvobození, Říjen 1988, č. 1–2 (119–120), roč. XXXIX–XXXX, s. 36.

vojenským hřbitovem. ČsOL jej v pozdější době navíc zakoupila na 999 let. Pozemek se stal pohřebištěm vojáků, letců a jejich rodin zemřelých po válce. Na oficiálním vojenském hřbitově jsou pak pohřbeni pouze ti vojáci, kteří padli, či zemřeli v průběhu války.⁴⁹

Koncem osmdesátých let 20. století se situace stávala pro další existenci Svazu kritickou. Neustále se snižoval počet členů v důsledku nezadržitelného stárnutí a umírání. Další potenciální členové, kteří by mohli řady posílit, neměli o působení ve Svazu, většinou vzhledem k věku, zájem. Například Valné hromady konané v místnostech Národního domu v Londýně se v březnu 1987 se zúčastnilo pouhých 28 členů.⁵⁰

O rok později jednatel Svazu uváděl pro ilustraci, že na Valnou hromadu konanou 27. března 1988 rozeslal celkem 143 pozvánek, ale pouze 41 takto pozvaných reagovalo. V rámci činnosti Svaz nadále v rámci možnosti spolupracoval s krajanskými organizacemi, především se sesterskou ČsOL v exilu. Nově se Svaz v uvedené době stal i součástí nově ustanoveného Koordinačního výboru čs. demokratických organizací ve Velké Británii.⁵¹

6. Svaz po pádu komunistického režimu v Československu

Události roku 1989 daly aktivitám Svazu československých letců v exilu impuls pro doposud nenaplněný rozměr jeho činnosti. Nové vedení státu změnilo diametrálně oficiální postoj Československa k odboji na Západě a také k organizacím, které v zahraničí příslušníky odboje za druhé světové války sdružovaly. Významnou změnu bylo možno sledovat i v postoji britských oficiálních míst. Funkcionáři Svazu tento pro ně příjemný obrat v chování britských úřadů přičítali i návštěvě prezidenta Václava Havla (1936–2011) v Londýně v létě roku 1990. Tehdejší československé ministerstvo národní obrany dalo k dispozici letadlo a mnoho doposud žijících příslušníků západního odboje z Československa mělo příležitost poprvé od konce války navštívit hroby svých spolubojovníků v daleké cizině. Do uvedených akcí se

⁴⁹ BLÜH, Z.: *Budoucnost Svazu letců*, s. 118–119.

⁵⁰ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 12, Valná hromada Svazu letců svobodného Československa konaná v místnostech Národního domu v Londýně v neděli 27. 3. 1987 za účasti 28 řádných členů.

⁵¹ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 12, Zpráva jednatele Svazu letců pro Valnou hromadu dne 27. března 1988.

zapojila i RAF. Pro oficiální návštěvníky ze střední Evropy dala k dispozici autobusy, lékařský dohled a zajistila i ubytování.⁵²

Změněná politická situace přinesla mimo jiné i snahy směřující k plně vojenské i morální rehabilitaci, povýšení se zpětnou platností a vyřízení nutných finančních náležitostí pro členy Svazu. Konečně nadešla doba, kdy se letci a obecně všichni příslušníci západního odboje dočkali pomoci a uznání i ve své vlasti.

Svaz letců svobodného Československa v Londýně se ve své činnosti v nových podmínkách mohl opřít o Výkonný výbor Svazu letců Československé federativní republiky. Pověřený pracovník Svazu Marcel Ludikar rozdal v roce 1990 celkem 366 bývalým československým příslušníkům RAF žijícím po celém světě potřebný rehabilitační dotazník.⁵³

V této přelomové době byl předsedou Svazu stále Vladimír Soukup a jednatelem Karel Pospíchal. Oba byli v létě roku 1994 povýšeni do generálské hodnosti. Po Soukupově smrti se stal předsedou Svazu plukovník, následně generál, František Elston. Na jeho bedrech pak ležela tíha vedení Svazu. Neoficiálně mu v administrativních věcech pomáhal plk. Arnošt Polák. V roce 2005 ale František Elston během svého pobytu v Praze onemocněl a po delším pobytu v nemocnici zemřel.⁵⁴

Na mimořádné Valné hromadě byl novým předsedou zvolen generál Ivan Schwarz. Ten se však nemohl vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu prakticky ujmout vedení. Valná hromada proto rozhodla, že fakticky bude vedení v rukou jednatele Arnošta Poláka. V červenci 2009 se tedy naposledy sešel „starý“ výbor a v souladu usnesením Valné hromady z března 2009 členové stávajícího výboru, kromě gen. Ivana Schwarze a plk. Arnošta Poláka rezignovali a předali vedení nové generaci z řad potomků válečných veteránů, kteří již neovládali český jazyk. Podle nových stanov zůstalo sídlo v Londýně a Svaz dostal na starost péči o československý hřbitov v Brookwoodu.⁵⁵

Záhy se ukázalo, že toto řešení bylo podle všeho předčasné. Na pravidelné Valné hromadě v dubnu 2010 byla po zevrubné debatě přijata rezignace

⁵² Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 14, Svaz letců svobodného Československa.

⁵³ VÁŇA, J. – PADIOR, E. – SIGMUND, J.: *c. d.*, s. 218.

⁵⁴ Archiv ČČES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 1, Rozkaz prezidenta republiky ve věcech personálních číslo 6; BLÜH, Zuzana: *Budoucnost Svazu letců*, s. 119.

⁵⁵ Tamtéž, s. 119.

starého výboru pod předsednictvem Mika Lenhoffa a bylo rozhodnuto jmenovat výbor nový.⁵⁶

Vedení v roce 2010 tvořili genmjr. v. v. Ivan Schwarz jako čestný předseda, plk. v. v. Arnošt Polák jako předseda, pplk. v. v. Jiří Müller jako tajemník a Hana Ludikarová a Anthony Polak jako pokladníci.⁵⁷

Rok 2016 byl naplněn tradičními událostmi. Při příležitosti 71. výročí ukončení druhé světové války uspořádal 7. května 2016 Svaz letců svobodného Československa spolu s přidělenci obrany velvyslanectví ČR a SR pietní akt u Československého památníku na hřbitově v Brookwoodu. Mezi nejvýznamnější hosty patřili pamětníci bojů druhé světové války v řadách 311. československé bombardovací perutě a funkcionáři Svazu genmjr. v. v. Ivan Otto Schwarz a plk. v. v. Arnošt Polák. Vzpomínkového ceremoniálu se zúčastnili i příbuzní po válečných veteránech pohřbených na hřbitově v Brookwoodu.⁵⁸

V době dokončování článku oslavil 21. září 2016 předseda Svazu a bývalý příslušník 311. bombardovací perutě plk. v. v. Arnošt Polák své 93. narozeniny a Svaz letců svobodného Československa připravoval spolu s přidělenci obrany velvyslanectví ČR a SR na neděli 30. října 2016 pietní akt u Československého památníku na Vojenském hřbitově v Brookwoodu.⁵⁹

7. Závěr

Obsah výše uvedeného článku přináší svědectví o tom, že příslušníci československého letectva, kteří v průběhu druhé světové války působili v řadách RAF, zůstali po celý svůj život věrni ideálům svobody a demokracie, za něž bojovali. Je paradoxní, že již krátce po osvobození republiky, o které se velkou měrou také zasloužili, se stávali nepohodlnými. Po únoru 1948 se pro své demokratické smýšlení zařadili k prvním obětem komunistického režimu. V reakci na změnu politického systému v jejich vlasti musela značná část z nich opětovně odejít do zahraničí s představou brzkého pádu komunistického režimu a s nadějí návratu do konečně svobodného a demokratic-

⁵⁶ BLÜH, Zuzana: *Změny ve výboru Svazu letců svobodného Československa* (dále jen *Změny ve výboru*). Historie a vojenství, 2/2010, s. 114.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ *Pietní akt v Brookwoodu*. In: http://www.mzv.cz/london/cz/aktuality/pietni_akt_v_brookwoodu.html [cit. 13. 10. 2016].

⁵⁹ *Pietní akt v Brookwoodu 30. října 2016*. In: http://www.mzv.cz/london/cz/aktuality/pietni_akt_v_brookwoodu_30_rijna_2016.html [cit. 13. 10. 2016]; *Válečný veterán plk. Arnošt Polák oslavil 93. narozeniny*. In: http://www.mzv.cz/london/cz/aktuality/valecny_veteran_plk_arnost_polak_oslavil.mobi [cit. 13. 10. 2016].

kého Československa. Přesto, že s narůstajícím počtem let strávených v exilu jejich naděje chřadly, jejich aktivity nepolevovaly. V rámci omezených podmínek českoslovenští letci opětovně bojovali. Nyní ovšem v řadách ČsOL a Svazu letců svobodného Československa za vytvoření podmínek k obnově demokracie v republice, kterou museli po únoru 1948 opustit. Jejich věrnost ideálům svobody a demokracie je nejen obdivuhodná, ale zůstává trvalým příkladem i pro současnou generaci.

RESUMÉ

SVAZ LETCŮ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA (FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION) 1951–2016

Příspěvek se zabývá okolnostmi vzniku a působení Svazu letců svobodného Československa ve Velké Británii v letech 1951–2016. První část příspěvku tvoří úvod do problematiky a přináší fakta o pronásledování bývalých československých letců, příslušníků RAF, vojenským obranným zpravodajstvím po válce a o přípravách k jejich perzekuci po únoru 1948. Další části příspěvku se zabývají okolnostmi odchodu letců do exilu, souvislostmi vzniku Svazu letců svobodného Československa v roce 1951 a aktivitami Svazu ve vymezených časových obdobích až do roku 2016. Článek ukazuje podíl letců, bývalých příslušníků RAF, na úsilí o obnovu demokracie v Československu v letech 1948–1989 a výsledky jeho činnosti od roku 1989 do roku 2016.

Klíčová slova: Svaz letců svobodného Československa, letci, exil, RAF, obranné zpravodajství (OBZ), demokracie

SUMMARY

FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION 1951–2016

The article deals with the establishment and activities of the Free Czechoslovak Air Force Association in Great Britain in the years 1951–2016. Firstly, it focuses on a general introduction of the topic and provides

information about persecution of former Czechoslovak pilots, members of RAF, by the Military Counter-Intelligence after war and about preparations of their persecution after February 1948. Secondly, it discusses a departure of pilots into exile, a context of the establishment of the Free Czechoslovak Air Force Association in 1951 as well as its activities in selected periods of time until the year 2016. Finally, the paper shows the participation of pilots, former members of RAF, in the restoration of democracy in Czechoslovakia in the years 1948–1989 and results of the Association's activities from 1989 to 2016.

Keywords: Free Czechoslovak Air Force Association, pilots, exile, RAF, Military Counter-Intelligence (OBZ), democracy

Translated by Mgr. Hana Ferencová

prof. PhDr. František Hanzlík, CSc.
Mgr. Milan Vyhliďal, Ph.D.
Katedra vojenského umění
Fakulta vojenského leadershipu
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika
e-mail: frantisek.hanzlik@unob.cz
e-mail: milan.vyhliďal@unob.cz

Obr. 1:

Zvláštní pozornost věnovalo obranné zpravodajství zpracování abecední kartotéky bývalých příslušníků RAF včetně fotografií. Část kartotéky vedené pod písmenem S. V poslední řadě dole vpravo kpt. Jaroslav Slepica, který 2. dubna 1948 uletěl za hranice s letounem Spitfire. ABS, sign. 302–302–1.

Obr. 2:

Výhled 1. 2. 1945

Příloha k čj. 1.100 Taj.let. 5-48

S e z n a m

příslušníků letectva postižených rozhodnutím APS

<u>plk.:</u>	HOREJŠÍ Václav, Z-zběh-VSV
DUDA Josef, Z-LU	HÝBLER Josef, Z-LS-III.
HESS Alexandr, Z-LS-FBI.	JAKAB Ondřej, Z-LP-44 - <i>zab</i>
KORDULA František, Z-LNP-1	JANČEK Korneš, LO-III.
LIŠKA Bohumil, Z-LNP	JANOUGH Svatopluk, Z-LS-II. - <i>uhořel</i>
SVÁTEK Lubomír, Z-LP-43	KACKA Vladimír, LNP-1
ŠNAJDR Josef, Z-LD-6	KASLIK Viktor, Z-LNP
	KOPLAS Miroslav, SZ-III
	KREJČÍ František, Z-LU
	MACHÁČEK Josef, LZ-3 -
	MARŠIK Josef, Z-LD-3 - <i>25 let věku</i>
<u>plk.:</u>	MOTL Jaroslav, Z-LU
BERGMANN Václav, Z-LP-41	MRVÍK Antonín, Z-LPS
DROBNÝ Jan, LZ-2	PÁSEKA Josef, LNP-1
DURANA Justin, LO-III.	PANEK Josef, LZ-10 - <i>zab</i>
FOIT Emil, Z-zběh-LS-I.	POCHOPE Pavel, LNP-1
HRBÁČEK HUGO, Z-LP-41	PODSTRANECKÝ Josef, Z-VTU
KONEČNÝ Jaroslav, LZ-3	RABA Václav, Z-LP-4
NAVRÁTIL Antonín, Z-LS-40.	RICHTER Josef, Z-LZ-1
NEDVED Vladimír, Z-zběh-VSV	SKOBA Vojtěch, LNP-2
NIZNANSKÝ Josef, LNP-3	ŠMAZAL Jiří, LZ-10
POSPÍŠIL Teodor, Z-LVA	ŠTRÍBRNÝ Josef, Z-LVA
REZÁČ Alois, Z-LNP-1	ŠKARDA Josef, LZ-2
SEČKÝ Ferdinand, Z-LO-I	ŠIKL Václav, Z-LNP-4
SOJČEK Karol, LS-IV	ŠPLOUCHAL Josef LS-3
TORYSKA Bohuslav, Z-ČSA - <i>uhořel 15</i>	STĚPÁN Jaroslav, IPO
VANCL František, Z-zběh-LS-I	TOMŠOVSKÝ František, LZ-6
VESELÝ Vlastimil, Z-LP-24	WAGNER František, Z-LNP-4
VILDOMEC Karel, Z-LU - <i>uhořel</i>	ZMATLO Alois, SZ-VI
ZAHRADNÍK Karel, LU	
ZELENÝ Adolf, Z-LO-I.	
	<u>škpt.:</u>
<u>mlj.:</u>	ČAPKA Josef, Z-SZ-III.
BRYKS Josef, Z-LZ-10	ČATLOŠ Dušan, LZ-12
ČERNÁK Josef, Z-LVA	ČERNÝ Otakar, Z-VLU
DARGOV Pavel, LO-III.	DANEK Jaromír, Z-LP-41
DOUBRAVA Josef, Z-LVA	HANUS František, pl.št.vel.let.
DVOŘÁK Bedřich, Z-LZ-5	KAMARAD Josef, Z-SZ-IV
DVOŘÁK František, LO-II	KOPECKÝ Miroslav, Z-zběh-VLU
FANTL Arnošt, Z-zběh-hl.št. - <i>2. stupně</i>	KOPŘIVA Josef, Z-zběh-LP-30
GASPAROVIC Peter, Z-LP-44 - <i>zab</i>	KREZCEK Bohumír, Z-LP-43
HAKOS Stefan, LO-III.	LAJČEK Karel, Z-LNP
HANUS Zdeněk, Z-LVA	LIŠKUTÍN Miroslav, Z-LP 7 - <i>uhořel z bomby</i>
HARTMAN Jiří, Z-LS-III	LOPATA František, LNP-3
HNÁTEK Josef, LP-13	MAJES Felix, LZ-11
HOCHMAL Alois, Z-VSV	MEČÍR Miloslav, Z-VSV
HOLEČEK Rudolf, Z-zběh-LVA	MANSPELD Miroslav, Z-LP-24
HORÁK Josef, Z-LU	MIKULECKÝ Jiří, Z-LP-4

Seznam příslušníků letectva, kteří byli postiženi rozhodnutím Armádního poradního sboru. Tužkou psané poznámky svědčí o tom, že někteří z nich uprchli do zahraničí a někteří byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody. ABS, sign. 302-302.3.

Obr. 3:

28. IV. 1953.
Evidence 45-516.

Seznam letců - pilotů, kteří uprchli illeg. do zahraničí.
=====

ŠANDA Jaroslav,	nar. 8. 9.1925	Uprchl v září 1949.
ŠEDA Karel,	nar. 4.11.1908	Uprchl v r.1951.
ŠERCL Jan,	nar. 9. 5.1928	Uprchl 19.9.1948.
ŠIMEK/ ŠTERN/ Emil,	nar.20. 8.1904	Uprchl 31.1.1947.
ŠIMR Ervín,	nar.17.12.1907	Uprchl 20.11.1948.
ŠIŠPERA Jaroslav,	nar. 9. 4.1920	Zadr. 21.12.1950.
ŠKODA Antonín,	nar.25.12.1912	Uprchl v r.1948.
ŠLOUF Václav,	nar. 8.10.1911	Uprchl 6.5.1948.
VALÁŠEK Jaroslav,	nar.31. 7.1927	Zadr. 13.5.1949.
VALDINGER Štefan,	nar.18. 4.1918	Uprchl v r.1948.
VALENT Štefan,	nar.27.6.1926	Uprchl v října 1948.
ŠMÍD Bořivoj,	nar.24. 9.1918	Uprchl 24. 3.1950.
ŠNAJDR Josef,	nar.17. 1.1910	Uprchl 13. 3.1948
ŠPAČEK Ondřej,	nar.11.10.1914	Zadr. 2. 5.1948
ŠTĚPÁN Jan, Ing.,	nar.20. 5.1905	Zdr. 30. 4.1948
ŠTĚPÁN Jaroslav,	nar.20. 7.1904	Uprchl v dubnu 1948.
POHLODEK František,	nar.24. 8.1910	Uprchl 26.2.1948 <i>7. října</i>
POLACH Miroslav,	nar.10. 5.1917	Uprchl 30. 5.1948.
POLÍVKA František,	nar.29. 6.1913	Uprchl 24.10.1949.
POPELKA Viktor,	nar.24. 3.1918	Uprchl 24. 3.1950
PRASEK Theodor,	nar. 6. 6.1890	Zadr. 1. 1.1949
PŮDA Rajmund,	nar.18. 8.1912	Uprchl v dubnu 1948.
RYBA Václav,	nar.24. 5.1914	Uprchl 9. 9.1948
ŘECHHA Josef,	nar.12. 9.1910	Uprchl 30. 9.1950
SEBERA Jan,	nar.18. 8.1911	Uprchl 4.12.1949
SPITZ Hanuš,	nar.13. 4.1924	Uprchl 8. 4.1946
MEČÍŘ Miloš,	nar. 9. 8.1913	Uprchl v lednu 1949.
ŠAFARÍK Josef,Pavel,	nar.18. 1.1931	Zadr. 2. 6.1950
ŠAFÁŘ Bohumil,	nar.25. 6.1917	Zadr.14. 7.1949
MELION Hugo,	nar. 8. 9.1918	Uprchl v dubnu 1948.
MIKULÍK Miroslav,	nar.22. 1.1914	Uprchl v září 1948.
MÍKA Václav,	nar. 5. 4.1907	Zadr. v červenci 1949.
MLEJNICKÝ František,	nar.10.12.1918	Uprchl 9.4.1948.
NOVÁČEK Cyril,	nar.22. 1.1919	Zadr. 22.5.1948.
NOVÁK František,	nar.26. 8.1919	Uprchl 3. 5.1948.
NOVÁK Franzíšek,	nar. 7. 6.1927	Uprchl25. 5.1948.
NOVÁK Jaroslav,	nar. 6. 6.1921	Uprchl 12.7.1947.

Stejně jako po okupaci v roce 1939 opustilo republiku ze všech kategorií vojáků nejvíce letců. Část seznamu více než 100 letců, kteří uprchli do exilu po únoru 1948. ABS, sign. 302-302-3.

Obr. 4:

SVAZ LETCŮ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA
FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION
HONORARY CHAIRMAN: COL. J. SNAJDR D.F.C.

PŘEDSEDA
CHAIRMAN:
CAPT.V.SOUKUP.

Oběž.:81/1 2.86

JEDNATEL
SECRETARY:
CAPT.K.A.POSPÍCHAL
FLAT 10,SHAFTESBURY HOUSE,
29 MOSCOW ROAD,
LONDON W2 4AH
Tel.No 01 229 7431
CABLES: KAPCOPMAG LONDON

Únor 1986.

ŘÁDNÁ VALNÁ HROMADA
SVAZU LETCŮ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA

se koná:-
v neděli dne 6. dubna 1986 v místnostech Národního Domu,
74 West End Lane Londýn N.W.6.
Společný oběd ve 12.hod.-Zahájení schůze ve 13.30 hod za
každé účasti.
Pořad: 1./ Zahájení : Předseda br. Kpt.Let.Vladimír SOUKUP.

a./ Volba zapisovalet
b./ Sčítání přítomných členů
c./ Čtení zápisu Valné Hromady 1985

2./ Zprávy činovníků:
d./ Místopředsedy
e./ Jednatele
f./ Archiváře
g./ Pokladníka

3./ Zpráva revisoru účtů a udělení absolutoria
odstupujícímu Výboru.

4./ Zvolení volebního Výboru a sčítání hlasů

5./ Volba předsedy, Členů Výboru a revisoru účtů

6./ Volné návrhy

7./ Zakončení nově zvoleným předsedou.

Za Výbor:

SVAZU LETCŮ
SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA:

Karel A. Pospíchal,
Jednatel

Vladimír Soukup,
Předseda.

Odstřihni a pošli na adresu:-

Karel A. Pospíchal,
Flat 10 Shaftesbury House,
29 Moscow Road LONDON W2 4AH

Valnou Hromadu dne 6 dubna 1986

navštívím :
nenavštívím : -----

Číslo legitimace: -----

Jméno a adresa : -----

----- Code No.:

PŘÍSPĚVKY 1986: -----

jsou : Z 3.00 obnos Z příložen

Pozvánka na řádnou Valnou hromadu Svazu letců svobodného Československa z února 1986. Archiv CCES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 5.

Obr. 5:

SVAZ LETCU SVOBODNEHO CESKOSLOVENSKA
FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION

HONORARY CHAIRMAN: COL. J. SNAJDR D.F.C.

PRESEDA
CHAIRMAN:
CAPT V SOUKUP

JEDNATEL
SECRETARY:
CAPT. K. A. POSPICAL
FLAT 10, SHAFTESBURY HOUSE,
29 MOSCOW ROAD,
LONDON W2 4AH
Tel No 01 229 7431
CABLES: KAPCOPMAG LONDON

Srpen 1987

0.č.91/3. 8.87

CO BUDE a co se
 ----- CHYSTÁ

20. 8. 87 Jako každoročně bude protestní průvod už k 19-tému výročí okupace naší vlasti k čs. a sovětskému vyselenectví. Budeme podpořeni Polskými přáteli ze Solidarity a zastupci Evropských ujařmených Národů. Sraz u Velehradu 22 Ladbroke Square W 11 v 5.30 večer a očekáváme, že se dostaví bratři ze Svazu Letců i ČSOL.

21. 8. 87 v pondělí, podpoříme Polskou Solidaritu při jejich shromáždění v Hyde Parku.

4-5 9. 87 Při oslavě u pomníku Polských Letců a jejich 1611 Squadron stojící na pokraji letiště Norholt - Middx - položíme věnec v zastoupení našich perutí nejen za jejich, ale i naše padlé letce a rovněž u KATYN MEMORIAL v polovině září.

20.9. 87 Battle of Britain -Thanksgiving Service- bude ve Westminster Abbey. Vyzvali jsme si přiděl lístků které podle počtu a potřeby budou rozděleny členům Svazu. Naši příslušníci B.of B. Association dostanou pozvánky a lístky přímo.

21. 9. 87 Bude tomu už 7 let co jsme v Thetfordu odhalili pamětní desku padlým příslušníkům staré 311 perutě. Letos uctíme památku až u příležitosti 50 ti letého založení RAF Honington ...

26. 9. 87 kam jsme povaní současně se squadronami, které letiště používali včetně 8th U.S. Army Air Force. Pro nás je to významná událost, protože 311 Bombardovací perut byla založena v Honingtonu 19 srpna 1940. Velitelem byl pluk. Toman a operačně prohlášena 21 srpna 1940. První operační let byl proveden 10 září 1940 na Bruxelles a třetí let už byl na Berlín.

2. 10. 87 náš Společenský Večírek v Národním Domě, 74 West End Lane London NW6 1SX. Oznámení přiloženo.

20.10. 87 Třetíční návštěva hřbitova v Brookwoodu společně s bratry. Lejtonáři - položení věnců u Čs. Pomníku Padlým a zároveň i RAF memorial v Runnymede.

26.10. 87 Vzpomínkový večer k výročí 28 října, dne naší samostatnosti v Národním Domě. Program bude uveden dodatečně

Pak pomalu se budeme připravovat na vánoce
 a konec roku 1987.

Oběžník Svazu letců svobodného Československa ze srpna 1987
 s termíny konání společných akcí do konce roku. Archiv ČČES, FF UP,
 Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 5.

Obr. 6:

SVAZ LETCŮ SVOBODNÉHO ČESKOSLOVENSKA
FREE CZECHOSLOVAK AIR FORCE ASSOCIATION

HONORARY CHAIRMAN: COL. J. SNAJDR D.F.C.

PRESEDÁ
CHAIRMAN:
CAPT. V. SOUKUP

Oběžník:-
116/5 3.90

JEDNATEL
SECRETARY:
CAPT. K. A. POSPÍCHAL
FLAT 10, SHAFTESBURY HOUSE,
29 MOSCOW ROAD,
LONDON W2 4AH
Tel No 01 229 7431
CABLES: KAPCOPMAG LONDON

10 března 1990.

Bratře,
Prátelé
a vdovy bratří,

Prezident Republiky Československé

Václav HAVEL
bude služební návštěvou v Londýně ve dnech
21 až 23 března 1990.

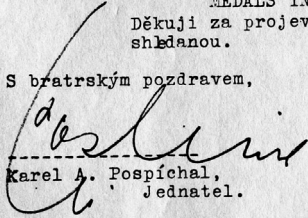
Před odletem zpět do Prahy se zastaví
na Brookwoodu, aby se poklonil a položil věnce
padlým bratřím z druhé světové války i těm
kteří odpočívají na našem vlastním hřbitově.
Jsme hrdí a vděční, že nás návštěvou potí,
která bude:
v pátek v 10 hod. dopoledne.

Nástup všech nejpozději 9.30 - 9.45 před RAF
Monumentem vedle našeho pomníku.

Úbor pokud možno : Blazer, šedé kalhoty,
černý bareť, letecká vázanka a
MEDALS IN NATURA OR MINIATURES .

Děkuji za projevenou spolupráci a těším se na
shledanou.

S bratrským pozdravem,

Karel A. Pospíchal,
Jednatel.

Odstříhni a pošli na výše uvedenou
adresu.

Na základě oběžníku 116/5 3.90 dostavím se
na Brookwood dne 23 března 1990 v uvedenou dobu 09.45 :

Jméno : ----- sám: ---- v počtu: ...osob

Archiv CCES, FF UP, Olomouc, fond Karel Pospíchal, kart. 5.

Obr. 7:

Československá část vojenského hřbitova v Brookwoodu, kde jsou pohřbeni padlí letci z období druhé světové války. Foto František Hanzlík.

Obr. 8:

Nová část hřbitova v Brookwoodu, kde jsou pohřbeni převážně letci, kteří odešli po únoru 1948 do exilu a zemřeli po skončení války. Nová část hřbitova byla zřízena a udržována ČsOl a Svazem letců svobodného Československa. Foto František Hanzlík.

Obr. 9:

Poslední předseda Svazu letců svobodného Československa plk. v. v. Arnošt Polák, bývalý příslušník 311. bombardovací perutě u hrobu generála Ivo Tondera, dlouholetého předsedy svazu na hřbitově v Brookwoodu v roce 2008.

Na fotografii vlevo doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
z katedry historie FF UP v Olomouci. Foto František Hanzlík.